

Nekaj misli o vojni

A. Poljanec

V tridesetih letih preteklega stoletja je veliki nemški vojaški teoretik in Heglov sodobnik, Carl von Clausewitz, v svojem temeljnem delu „Vom Kriege“ zapisal tele besede: „Vsi vedo, da vojne povzročajo samo politični odnosi med vladami in med ljudstvi, toda navadno si stvar predstavljajo tako, kakor da se začneš z vojno ti odnosi prekinejo in nastopi povsem drugačen položaj, podvržen svojim posebnim zakonom. Mi pa narobe trdimo, da vojna ni nič drugega kakor nadaljevanje političnih odnosov z uporabo drugih sredstev“. Po Clausewitzu je torej vojna nadaljevanje politike z drugimi, namreč z nasilnimi sredstvi.

Velika znanstvena prednost te Clausewitzeve opredelitve je v tem, da je dialektična; to se pravi, vojna po tej opredelitvi ni nekaj, kar je moči opazovati in vrednotiti ločeno od vseh drugih pojavov družbenega življenja, ni nekaj, kar je moči odtrgati od vsega dogajanja v tako imenovani mirni dobi, marveč je posledica nekega predhodnega razvoja, izvajanja določene politične smeri, ki je moralo privedi do oboroženega spopada.

Vendar pa ta opredelitev vojne kot nadaljevanja politike z drugimi sredstvi potrebuje še neke izpopolnitve ali bolje rečeno, konkretizacije.

Vzemimo kateri koli narod in katero koli državo sodobnega meščanskega sveta, bomo videli, da v njih še daleč ne vladajo enotni pogledi na smotre države in na sredstva, ki so za uresničenje teh smotrov potrebna. Politični nazori pripadnikov naroda, odnosno države, so različni. Drugače tudi ne more biti v družbi, razdeljeni na razrede, ki jih je velik mislec opredelil kot skupine ljudi, ki se med seboj ločijo po svojem mestu v družbeni produkciji, po svojem razmerju do proizvodnih sredstev in po svoji vlogi v družbeni organizaciji dela, potemtakem pa tudi po tem, kako in v kakšnem obsegu so deležni bogastva, s katerim družba razpolaga.

Politiko vsakega naroda in vsake države zmerom opredeljuje razmerje sil med posameznimi razredi, ki si v narodu in državi stoje nasproti. Konec konca zmerom zmagajo težnje razreda, ki razpolaga z vsemi materialnimi in moralnimi sredstvi, potrebnimi za uveljavljenje njegove politike, ali z drugimi besedami, vladajoči razred opredeljuje tako imenovano narodno in državno politiko.

Clausewitzovo opredelitev bomo tedaj konkretizirali v tistem smislu, kakor sta jo konkretizirala utemeljitelja znanstvenega socializma: vojna je nadaljevanje politike raznih razredov z drugimi, to je, z nasilnimi sredstvi.

Kadar torej govorimo o vojni kot nadaljevanju neke politike, se ne smemo spuščati v površna moraliziranja. Prav tako ne smemo dane vojne vrednotiti po

smotrih, ki jih vojskujoče se stranke same razglašajo. Narobe, za vse vnanje povode moramo iskati razlago v notranjih gibalnih silah, smotre vojne moramo odkrivati v objektivni vlogi razreda, katerega politika v svojem nadaljevanju vodi v vojno, v njegovem razmerju do nadaljnjega razvoja proizvodjalnih sil in v mestu, ki ga zavzema v razrednem boju svojega časa. Samo s teh vidikov je mogoča pravilna razmejitev med pravičnimi in krivičnimi vojnami.

Že bežen pogled na vojne predkapitalistične dobe nam bo to potrdil. Vojne starega Rima so bile nadaljevanje politike gospodarjev sužnjev in latifundistov: doma so ruinirale svobodnega kmeta in ga izpreminjale v tisti brezdelni, capinski proletariat, ki je v obliki „panem et circenses“ zahteval svoj delež pri izkoriščanju sužnjev; na tujem pa so zaslužjevale druga ljudstva, uničevale grško in prednjeazijsko kulturo, na mesto katerih ni mogel Rim postaviti nič višjega, dovršenejšega. Tudi proti koncu starega veka so vojne proti barbarom predstavljale obrambo razpadajočega antičnega sveta pred mladimi germanskimi in slovanskimi ljudstvi, ki so mu edina mogla dati novih življenjskih sokov in ga dvigniti na višjo stopnjo družbenega razvoja, na stopnjo srednjeveškega fevdalizma.

Medsebojni spopadi fevdalnih gospodov, v katerih so se v srednjem veku uveljavljale težnje po razširitvi dinastičnega teritorija te ali one rodbine, so se vršili na plečih delovnega kmečkega ljudstva, pustošili njegova polja in domove, ožili obseg njegove proizvodjalne dejavnosti, ovirali razvoj blagovne razmenjave in s tem tudi rast tistih sil, ki so nosile v sebi kal višjega družbenega reda, kapitalizma. Zategadelj imajo vojne fevdalnega sveta napreden značaj le tam, kjer so pospeševale centralizatorske težnje absolutnih monarhov proti plemiškemu partikularizmu in lokalni omejenosti, ter s tem pripravljale nacionalno zedinjenje; in pa tam, kjer je šlo za obrambo višje, razvijajoče se kulture srednjeveške Evrope pred napadi nomadskih in napol nomadskih ljudstev. Takega značaja so bili boji Rusov s Tatari, takega značaja je bila na priliko bitka na Kosovem polju l. 1389. itd.

Vojne nastajajočega meščanskega sveta proti fevdalizmu, počenši s coniurationes srednjeveških mest in preko kmečkih puntov tja do vojne francoskega ljudstva proti fevdalni koaliciji v letih 1789.—1794. so bile pravične vojne. Ne morda zato, ker bi se v njih odločala usoda nekih visokih, izvenčasovnih in izvenprostornih idealov pravice in svobode, marveč zategadelj, ker so omogočale sprostitve novih proizvodjalnih sil, ki so jih oklepali in dušili stari fevdalni proizvodjalni odnosi. V teh vojnah, ki so pomenile napad na obstoječi družbeni red, se je meščanstvo skupaj z ostalimi plastmi tretjega stanu in s kmeti borilo za odpravo vseh tistih fevdalnih bremen in omejitev, ki so malega proizvodjalca, kmeta in obrtnika ovirale v svobodnem razpolaganju z njegovo delovno silo in s proizvodi njegovega dela, s tem pa tudi zavirale blagovno razmenjavo, ki je podlaga slehernega kapitalističnega razvoja in kapitalističnega napredka. Meščanstvo se je v svojih državljanskih in sploh vseh svojih osvobodilnih vojnah

borilo proti tlačanstvu, ki je podjetniku onemogočalo svobodno najemanje meznega dela in zapiralo notranji trg; proti fevdalni teritorialni razkovanosti, ki je ovirala racionalno delitev dela med posameznimi pokrajinami in spričo katere ni bilo moči ustvariti tržnih odnosov v vsenarodnem merilu; proti finančni politiki fevdalne države, ki je na neproduktiven način požirala ogromne vsote in tako manjšala akumulacijski fond kapitalističnih podjetnikov.

Pri Valmyju je francosko ljudstvo utrjevalo pridobitve svoje revolucije, ki je očistila tla za kapitalistične proizvodjalne odnose in za boje, ki so se v okviru teh odnosov pričeli razvijati med buržoazijo in proletariatom za še višje, naprednejše družbene oblike. Zmage francoskih revolucionarnih čet pa niso bile le zmage francoskega ljudstva, marveč so pomenile okrepitev vseh naprednih sil v reakcionarnih nemških in avstrijskih deželah; za meščanske revolucionarje v teh deželah je vsak poraz „njihovega“ cesarja ali kralja pomenil korak bližje k meščanski svobodi in državljanski enakopravnosti. Politika nemškega meščanstva se je ločila od politike nemških vladarjev, od politike fevdalne neenakosti, tlačanstva, cehovstva in visokih colnin, od politike, ki je vodila v krivično vojno.

Kar velja o vojnah francoskega ljudstva proti domači in tuji reakciji, velja mutatis mutandis za vse nacionalno osvobodilne in nacionalno zedinjevalne vojne 19. stoletja: za vojne balkanskih narodov proti turškemu fevdalizmu, za Garibaldijeve pohode in za madžarske boje z avstrijskim cesarjem v letu 1848. Tudi vojne, ki jih je v sedemdesetih letih preteklega stoletja vodila Prusija, spadajo v vrsto pravičnih vojn, kolikor je šlo za izpolnitev nedovršenih nalog nemške meščansko demokratične revolucije, namreč za zedinjenje nemškega naroda; izgubile pa so ta značaj, brž ko so v toku prusko-francoske vojne leta 1870./71. stopile v ospredje aneksionistične težnje po tujem ozemlju, zvezane z efektivno pomočjo, ki jo je Bismarck nudil reakcionarnim prizadevanjem Thiersa proti pariškim komunardom. V tem pogledu je važna primerjava obeh razdobjih prusko-francoske vojne, naprednega, zedinjevalnega razdobja in reakcionarnega, osvojevalnega, z obema razdobjema vojn, ki so jih vodili Francozi po veliki revoluciji, s predtermidorskim in potermidorskim razdobjem.

Boj, ki ga je vodilo francosko meščanstvo skupaj z vsemi zatiranimi družbenimi plastmi proti fevdalnemu redu, je bil demokratičen boj, boj širokih množic, ki tujih krajev niso osvajale, marveč osvobajale; tako so na primer v vojni proti reakcionarni koaliciji Francozi osvobodili nemško Porenje, ki mu je prav to osvobojenje v marsičem omogočilo, da je v meščansko demokratični revoluciji l. 1848. stalo na čelu nemške napredne misli.

V dobi med l. 1789. in l. 1794., letom termidorskega prevrata, v katerem je padel Robespierre, predstavnik revolucionarnih jakobincev, so se izvršile v francoski družbi pomembne pregrupacije, ki so močno vplivale na razmerje sil v okviru tretjega stanu. Kmetje, ki so dobili veleposestniško zemljo, so se uvrstili med „lastnike“ in tvorili zaledje posedujočih meščanskih plasti v njihovem boju z mestnimi delovnimi sloji. Namesto politike, ki je ves tretji stan vodila v

boj proti fevdalizmu, se je vse bolj uveljavljala in končno uveljavila politika buržoazije kot novega vladajočega razreda. Buržuazno razredne politike tistega časa pa ni tvoril le boj proti fevdalizmu, marveč je vsebovala hkrati tudi boj proti težnjam proletariata, po drugi strani pa boj za tržišča, boj proti drugim narodom in konkurenci njihovega meščanstva. Predstavnik te politike je bil Napoleon Bonaparte. V njegovih vojnah je bil glavni poudarek na političnih smotrih francoske buržoazije, katerih uresničevanje je pomenilo oviranje drugih narodov v njihovem razvoju, razkosavanje njihovega nacionalnega ozemlja, konserviranje starih družbenih odnosov v osvojenih krajih, kar naj bi onemogočalo ali vsaj zniževalo konkurenčno sposobnost buržoazije teh krajev. Francoske čete niso bile več nosilci svobode in rušenja fevdalnih okov, marveč glasniki nacionalnega zatiranja. Zato je bil boj nemškega in ruskega ljudstva proti Napoleonu pravičen boj.

Vidimo torej, da je treba vojne, ki jih je vodilo meščanstvo tja do sedemdesetih let preteklega stoletja, ocenjevati po njihovi notranji vsebini, po tem, ali jih je vodil fevdalni razred v obrambo svojih privilegijev, ali so se vršile v znamenju demokratičnih stremeljenj vsega tretjega stanu ali pa zgolj za ozke razredne interese buržoazije; treba jih je ocenjevati po njihovem smotru, torej po tem, ali so bile nadaljevanje naprednih političnih stremeljenj, ali pa se je v njih nadaljevala politika, ki je šla za tem, da zavre občečloveški napredek. Le s teh vidikov jih je moči vrednotiti kot pravične ali krivične. V letu 1848. in še dolgo potem je bila carska Rusija tisti evropski žandar, ki je podpiral reakcijo v drugih državah in dušil revolucionarna gibanja v njih. V takem položaju bi bila tudi napadalna vojna revolucionarne Nemčije proti ruskemu carizmu pravična stvar, stvar ne le nemške, marveč tudi ruske svobode.

Take naloge ne bi mogel izvršiti nemški Napoleon, marveč nemški Robespierre, tako nalogo bi lahko izvršila samo tista revolucionarna Nemčija, o kateri je Marx v „Neue Rheinische Zeitung“ pisal, da bi se „morala zlasti v odnosu do sosednih narodov odreči vse svoje preteklosti. Hkrati s svojo lastno svobodo bi bila morala proglasiti svobodo tistih narodov, ki jih je dotlej zatirala“. Toda namesto nemškega Robespierra je prišel Bismarck in za njim Viljem II. Z zedinjenjem Nemčije in Italije je bila doba pravičnih vojn, ki jih je vodila buržoazija, toliko kakor končana.

Kolikor bolj so se zapletala tista notranja nasprotja meščanske družbe, ki so po politični zmagi buržoazije postajala vse bolj očitna, toliko bolj se je morala politika meščanskega razreda osredotočiti na obrambo meščanskih proizvajalnih odnosov. Politika meščanstva je postala politika boja proti naprednim silam, politika kolonialnih osvajanj in nacionalne neenakosti, politika, kateri ustreza nov značaj vojn, ki tvorijo njeno nadaljevanje; tej politiki morajo progresivni elementi družbe postaviti nasproti politiko boja proti slehefnemu zatiranju, proti nacionalnemu in proti kolonialnemu podjarmljevanju.